wantij

MEI 2020 | nummer 140 | jaargang 37 | nr. 1

Wat betekent een besluit voor de zeven generaties na ons?

Jong én ambassadeur voor een duurzame wereld

zmf

jouw stem voor natuur en milieu

Inhoud

2 **Inhoud en colofon**

3 **Jong én ambassadeur voor een duurzame wereld**
Willem de Weert

4 **Je bent wat je eet**
Willem de Weert

6 **Water mag veel meer in ons leven komen**
Guido Krijger

8 **De wereld van nu vraagt om mensen die verandering kunnen brengen**
Maaike Boumans

10 **Seven Generations #7**
Rem van den Bosch

12 **Wat betekent een beslissing voor de volgende zeven generaties?**
Willem de Weert

13 **Start van een nieuw tijdperk?**
Guido Krijger

14 **Circulair is kans om dingen mooier en beter te doen**
Peter Louwerse

16 **Het vergt moed om te leren door te doen**
Ira von Harras

18 **Onder de leden. John Beijersbergen**
Willem de Weert

19 **Berichten van de ZMf**
Gabi Sinke

20 **Laag is voor Jolien niet laag genoeg**
Gerda Spaander

Deze Wantij gaat over Finding ROOTS. Dit programma daagt jongeren uit leiderschap te tonen voor een duurzame wereld. Niet alleen praten, maar doen!

Colofon

MEI 2020 | nummer 140 | jaargang 37 | nr. 1

Het wantij is 'de draaiing of stilstand in het water, waar vloedstromen elkaar ontmoeten.' Wantij is een uitgave van de ZMf. Het blad wordt naar de leden van de ZMf verstuurd. Bijdragen kunnen in overleg met de eindredacteur worden ingediend. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikel. Plaatsing in dit blad hoeft niet te betekenen dat de vermelde meningen het inzicht van de redactie, het bureau of het bestuur van de ZMf weergeven.

Redactie:
Lineke Keizer (secretariaat), Peter Louwerse, Guido Krijger, Gabi Sinke en Willem de Weert (eindredactie). Met medewerking van Gerda Spaander.

Redactiesecretariaat:
ZMf, Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg
T. 0118 - 654 180 | **E.** wantij@zmf.nl

Vormgeving en productie:
Nilsson, Goes

Voorpaginafoto:
Seven Generations #7. Rem van den Bosch.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C006922

Jong én ambassadeur voor een duurzame wereld

Haar ogen schieten vuur. Zeg niet dat jongeren geen idealen hebben! Dan krijg je Ira von Harras, directeur ZMf, op de kast. 'Sommige jongeren zijn soms wat alleen met hun idealen. Kwesties als klimaatverandering en duurzaamheid raken hen echt. Door hen bij elkaar te brengen, met elkaar te verbinden, stimuleer je hun zelfbewustzijn. Dan creëer je verandering.'

Willem de Weert

Foto: Seven Generations #7. Rem van den Bosch.

Dat is waar het bij 'Finding ROOTS' om gaat. Het project daagt Zeeuwse jongeren uit leiderschap te tonen voor een duurzame wereld. Om ze te betrekken bij de Zeeuwse (en mondiale) vraagstukken rondom duurzaamheid. 'Wij willen de stem van de jonge generatie tussen de oren van beleidsmakers en politici krijgen. We zijn daarbij in de buurt en helpen hen moed te verzamelen.'

Eigen kracht

Ira vertelt hoe de jongeren en hun begeleiders samen met trainer Maaike Boumans een persoonlijke reis aangaan. 'Finding ROOTS is een traject dat negen maanden duurt. Na dit traject doen de jongeren de belofte zich in te zetten als ambassadeur voor een duurzame wereld, met de ambitie om te inspireren en mensen vanuit hun eigen kracht in beweging te zetten. Wil je invloed hebben, of een waardevolle sparringpartner zijn, dan is het goed als je zo goed mogelijk weet wie je bent, wat je kracht is en waar je energie zit. Het is mooi om te zien dat we de jongeren van onze eerste editie nu als professionals tegenkomen in het werkveld.'

Vooral doen

Doen motiveert. De activiteiten van Finding ROOTS haken aan bij al bestaande activiteiten in Zeeland en daarbuiten. Wat voorbeelden: in 2015 gingen de jongeren naar de Klimaattop in Parijs, dat maakte enorme indruk op hen; in 2018 hadden ze een eigen traject bij de Provinciale Klimaatstrategie; ze gingen op pad met Urgenda; namen deel aan het VernieuwersLAB; bedachten eigen acties die op scholen werden uitgevoerd. Dit jaar werkten de jongeren mee aan het fotografieproject Seven Generations met beeldend kunstenaar Rem van den Bosch. Ook kwamen ze in contact met professionals die al op hun studieterrein werkzaam zijn.

> **'Sommige jongeren zijn soms wat alleen met hun idealen'**

Lees het allemaal in deze Wantij!

Willem de Weert is eindredacteur van Wantij.

Je bent wat je eet

‘Op de middelbare begon mijn nieuwsgierigheid naar het milieu en de rol van de mens daarin te groeien. Eigenlijk kregen wij hierover maar weinig informatie op school. Toen mijn biologiedocente gastspreker ‘Green Evelien’ uitnodigde en wij in een uur te horen kregen hoe makkelijk je als individu een bijdrage kan leveren aan een groenere samenleving, was ik om en wilde hier meer over weten.’

Willem de Weert

Zo begon voor Emily Merks haar groene leven. ‘Van kleins af aan werd de waardering voor de natuur door mijn ouders op ons overgebracht. Simpele opmerkingen zoals ‘kijk eens, hoe mooi groen de bomen zijn’, maakte dat wij het ook zagen. Nu voel ik me op mijn best als ik door de natuur loop. Na het vwo ging ik aquatische ecotechnologie studeren, maar dit gaf me niet genoeg voldoening. Om mezelf uit te dagen ben ik onder andere een cursus Spaans gaan doen, ik wil graag in Valencia verder studeren, maar ook duurzaamheid bleef me boeien.’

Boodschappenmandje

‘Als ik het onderwerp duurzaamheid aansneed bij familie en vrienden, werd er vaak gereageerd met ‘dat het toch allemaal geen zin had’. Waarom zou jij gaan letten op je afvalproductie, vleesconsumptie en koopgedrag, terwijl de rest van de wereld gewoon doorgaat met vervuilen? Dit stak mij. Ik ging op onderzoek uit, want ik kon niet geloven dat ik als individu niets zou kunnen betekenen. Wat als eerste naar boven kwam? Kijken naar je boodschappenmandje! Niet iedereen staat erbij stil dat je een verschil kunt maken, simpelweg door drie keer per dag bewust te kiezen wat je eet. Ik was verbaasd over de grote

Foto komt van de social media van Emily waarin ze haar volgers stimuleert meer gezond en plantaardig te eten.

Kees Steendijk

Leeftijd: 56
Woonplaats: Kamperland
Beroep: Biologische landbouwer

Emily Merks

Leeftijd: 21
Woonplaats: Vlissingen
Studie: Voeding en gezondheid

‘De link tussen gezonde voeding en een goede gezondheid legde ik vrij snel’

verschillen in mate van vervuiling tussen verschillende producten.’

Kilo rundvlees

‘Neem een kilo rundvlees: alleen al door de 15.000 liter water die nodig is voor de productie, denk je twee keer na voordat je het koopt! Verder begon ik een goede gezondheid erg belangrijk te vinden. Ik ging fanatiek te sporten en besteedde veel tijd aan het lezen van gerelateerde artikelen. De link tussen gezonde voeding en een goede gezondheid legde ik vrij snel. Ik paste mijn eetgewoontes constant aan, aan de hand van de nieuwe informatie die ik verkreeg. Zo verving ik mijn schaaltje yoghurt niet alleen door een plantaardige variant om mijn ecologische voetafdruk te verkleinen, maar ook voor de positieve gezondheidseffecten. Ik switch nu van studie en ga voeding en gezondheid studeren.’

Biologisch voedsel

Emily is ook geïnteresseerd geraakt in biologische voeding en heeft daar vragen over. Kees Steendijk geeft graag antwoord. Hij runt samen met zijn vrouw een biologisch akkerbouwbedrijf en geitenboerderij bij Kamperland.
Emily: ‘Wat is het grootste verschil tussen de biologische en de ‘gewone’ boer?’
Kees: ‘Biologische boeren werken samen met de natuur. We gebruiken geen chemische bestrijdingsmiddelen, geen kunstmest en we houden de bodem (mineralen, organisch stofgehalte) op orde. Het bouwplan is erop gericht om ziektes en plagen te voorkomen in plaats van ze te bestrijden. En als bestrijding nodig is, doen we dat met natuurlijke vijanden. We werken grondgebonden. Het voer voor onze 700 geiten produceren we zelf of halen we uit de buurt. Daar wil de minister van Landbouw nu in heel Nederland naar toe. We werken samen met de natuurbescherming met bijvoorbeeld hooien in natuurgebieden. Daardoor verschraalt het grasland en krijgt het meer biodiversiteit. Verder zijn biologische boeren redelijk eigenwijs. We wisselen veel ideeën uit, van onderlinge concurrentie of jaloezie is geen sprake.’

Emily: ‘Vaak hoor ik de opmerking: waarom zou ik een vaak duurder biologische product kopen, de smaak is toch hetzelfde?’
Kees: ‘Hoe meer klanten biologisch voedsel kopen, hoe goedkoper het wordt. Vroeger kon je voor biologische producten alleen in speciaalzaken terecht, nu zie je het aanbod bij de supermarkten groeien. De prijzen komen steeds dichter bij elkaar te liggen. In feite is het niet fair dat de nadelen die de gewone landbouw heeft voor natuur en milieu, niet in de prijs verrekend zijn.’

Emily: ‘Kun je stellen dat biologische voedsel bijdraagt aan een betere gezondheid?’
Kees: ‘Dat is een lastige. Op biologisch voedsel zitten geen resten van chemicaliën. Planten maken van nature afweerstoffen aan. In hoeverre sommige schadelijk zijn voor onze gezondheid is nog steeds een vraag. Ik voel me zelf wel gezonder sinds ik alleen biologisch en bijna geen vlees meer eet. Ik ben zelf groot voorstander dat ‘voeding’ een verplicht vak wordt op alle scholen, te beginnen bij de kleuters! Zij zijn de toekomst!’

Willem de Weert
is eindredacteur van Wantij.

Water mag veel meer in ons leven komen

Nathalie Steins en Tim Hoogkamp hebben allebei iets met water. De een als onderzoeker, de ander als student. Wat is hun visie op hoe wij met het water in de natuur omgaan?

Guido Krijger

'Met water? De manier waarop we met onze planeet in het algemeen omgaan, baart me grote zorgen, 'zegt Nathalie Steins. Die zorg motiveert haar enorm in het werk om een beeld te vormen van de menselijke impact op de Zeeuwse delta en de Noordzee is. Hoe kun je nadelige effecten minimaliseren? Dat doet ze bij voorkeur in samenwerking met de gebruikers van het water zoals de vissers.

Visstand

'Beheer van de visstand is een goed voorbeeld. Als we dat goed doen, dan blijft de visstand op orde, blijven de effecten op de natuur tot een minimum beperkt en worden wij van gezond voedsel voorzien. Het is overigens ook heel leuk om met vissers te werken, mensen voor wie hun beroep echt een 'way of life' is, iets dat van generatie tot generatie wordt overgedragen.'

Ongelijkheid

Tim wordt vooral geraakt door ongelijkheid, al van kinds af aan. 'Hogere taks op diesel bijvoorbeeld is een goed idee voor het milieu en voor de rijken die in een Tesla rondrijden, maar voor die arme boer met zijn oude trekker kan het een nekslag zijn.' Hij vervolgt: 'Ik zag laatst een documentaire over een avocado-oorlog. Er werd zoveel water gebruikt voor een avocadoplantage van grote boeren, dat er geen water meer over was voor de kleinere boeren.' Dat steekt hem want juist de kleine boeren hebben bij de noodzakelijke veranderingen hulp nodig.

De zee zien

Hoe kijken zij aan tegen het waterbeheer in het verleden? Tim vindt het jammer dat hij op veel plekken in Zeeland tegen een dijk aan kijkt en niet de zee ziet. 'Nederlanders zijn goed in technische oplossingen waardoor alles maakbaar lijkt, maar daardoor zijn we ook star geworden. We vergeten dat we ook kunnen samenwerken met natuurlijke processen.' Hij vertelt over een documentaire 'Na ons de zonvloed' over een eiland in Bangladesh waar rijstvelden zijn opgeslokt door de zee door zeespiegelstijging. 'De boeren lijken daar veel flexibeler dan wij. Nu winnen ze zout!'. Tim vindt het heel belangrijk dat we meer van het water genieten.
'Water moet je om je heen hebben, net zoals dat je bomen om je heen nodig hebt. Een grote boom is niet zomaar te vervangen voor een jonge boom. Er is dan echt iets weg. En dan niet alleen omdat hij zuurstof produceert, maar omdat het gewoon fijn is om oude bomen om je heen te hebben. Zo is dat ook met water voor mij. Water mag veel meer in ons leven komen.' Hierbij denkt hij ook aan water in de stad.

‘Water moet je om je heen hebben, net zoals dat je bomen om je heen nodig hebt’

Foto: Ellen Schoenmakers.

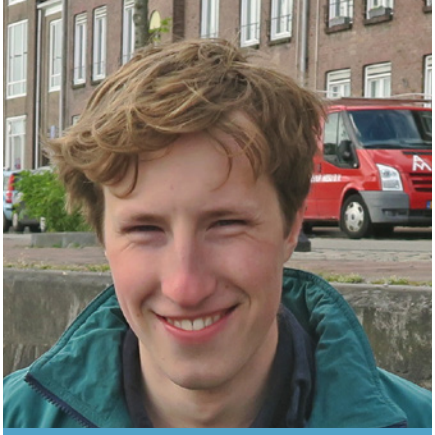

Tim Hoogkamp

Leeftijd: 20
Woonplaats: Amstelveen en Middelburg
Studie: Watermanagement

Nathalie Steins

Leeftijd: 48
Werkplaats: Yerseke en IJmuiden
Beroep: Senior projectleider / onderzoeker bij Wageningen University Marine Research

Oosterschelde open

Nathalie is blij dat de Oosterschelde nooit is afgedamd. ‘Natuurorganisaties en vissers hebben daar samen voor gestreden. Daarom hebben we nu nog een prachtig gebied met getij, droogvallende platen, prachtige natuur waar je van kunt genieten en waarin je op een duurzame manier kunt werken en oogsten. Natuurlijk is het niet meer de Oosterschelde zoals die was van vóór de Deltawerken, en zijn er ook nu nog heel veel uitdagingen in het gebied. Maar ik ben blij dat men destijds de politieke wil heeft gehad om een plan aan te passen en voor een open Oosterschelde te kiezen.’

Proeftuin

Nathalie zegt dat we heel erg de neiging hebben om het beheer van natuurlijke hulpbronnen, zoals de zee, te benaderen als een ontwerpvraag. We zoeken naar technologische oplossingen voor problemen, en denken die gemakkelijk op te lossen met slim plannen en een beetje consultatie van stakeholders. ‘Ik zeg: breng samen met de stakeholders de effecten van verschillende oplossingen in kaart, niet alleen ecologisch maar ook sociaaleconomisch, en maak ook echt sámen de afwegingen en keuzes. Ik denk dat je dan veel meer draagvlak krijgt. Verder denk ik dat we veel meer vanuit een ‘proeftuinperspectief’ moeten werken. De Zeeuwse delta is bij uitstek geschikt voor zo’n benadering. Geef ruimte om echt te experimenteren, zorg ervoor dat ervaringen worden gedeeld en je van elkaars initiatieven leert. Zoek al doende naar oplossingen voor de dingen waar je tegenaan loopt.’ Met veel nieuwsgierigheid kijkt ze uit naar meer experimenten en proeftuinen, die het leven mét water, en de natuur in zijn algemeenheid, dichterbij zullen brengen.

Guido Krijger
is lid van de Wantijredactie.

De wereld van nu vraagt om mensen die verandering kunnen brengen

Wanneer deed je iets waar je moed voor nodig had, wellicht omdat je bang was voor de reactie van anderen, omdat je het nog nooit eerder had gedaan, of omdat het heel belangrijk, maar ook ontzettend spannend was?

Maaike Boumans

Vol enthousiasme zei ik een paar weken geleden 'ja' op de vraag of ik een stuk wilde schrijven over persoonlijk leiderschap. En nu, een paar dagen voor de deadline, vraag ik me af waar te beginnen. Ik adem wat dieper in en ga rechtop zitten. Doe je even met mij mee? Plaats, als dat kan, je beide voeten op de grond, merk op dat de aarde je onvoorwaardelijk draagt. Strek je rug en laat je handen rusten op je knieën. Breng dan je aandacht naar je adem. Groei iets langer bij de inademing en ontspan bij de uitademing. Denk aan iets of iemand die een glimlach op je gezicht brengt en stel je voor dat je die warmte uitstraalt om je heen. Goed, daar gaan we.

Crisis

Op het moment van schrijven zitten we midden in 'de intelligente lockdown'. Het zijn onzekere tijden, de wereld zoals we die kenden staat op zijn kop. Wat zal de lange termijn impact van COVID-19 wereldwijd zijn? Welke bedrijven gaan omvallen? Hoeveel mensen zullen er sterven, hoeveel mensen verliezen hun baan, hun huis?
Dat de impact enorm zal zijn, is duidelijk. Dat het niet de enige crisis is die we de komende jaren kunnen verwachten, waarschijnlijk ook. En het is vooral de jonge generatie die de gevolgen daarvan gaat voelen.

Ik heb voor het derde jaar mogen werken met de jongeren van Finding ROOTS, die je elders in dit magazine kan ontmoeten. Stuk voor stuk ongelooflijk getalenteerde jonge mannen en vrouwen die aan het begin van hun leven staan. De afgelopen maanden heb ik met hen het thema 'persoonlijk leiderschap' onderzocht, een thema dat door deze pandemie nog relevanter werd dan het al was. Want waar het huidige onderwijssysteem over het algemeen weinig kans biedt voor persoonsontwikkeling, het is voornamelijk gericht op het leren van al eerder gegenereerde kennis, vraagt de wereld van nu om mensen die verandering kunnen brengen. We hebben niet meer van dezelfde antwoorden nodig, we moeten de juiste vragen leren stellen.
We hebben mensen nodig die durven anders te kijken en denken, die een scherp innerlijk kompas hebben, die moedige keuzes durven te maken. Je eigen leiderschap ontwikkelen leer je niet uit een boek maar van het leven zelf.

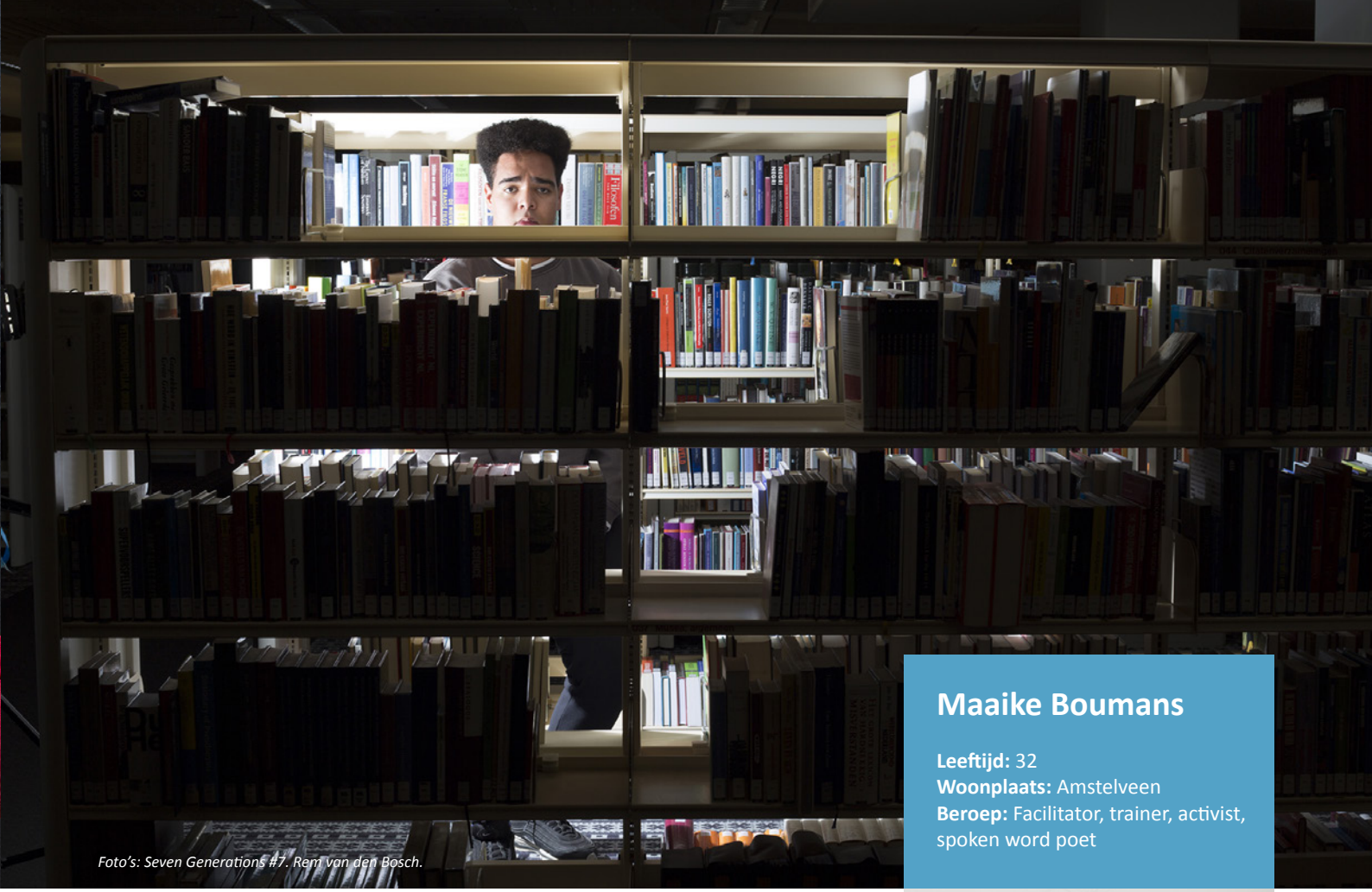

Foto's: Seven Generations #7. Rem van den Bosch.

Maaike Boumans

Leeftijd: 32
Woonplaats: Amstelveen
Beroep: Facilitator, trainer, activist, spoken word poet

'Leiderschap leer je niet uit een boek'

Moedig zijn

Er is een groeiend besef dat de aarde een levend systeem is waar we onderdeel van uitmaken: alles wat in de wereld gebeurt, heeft invloed op onszelf en vice versa. Zoals Thich Nhat Hahn, boeddhistisch leraar zegt: *'to heal the world, we need to heal ourselves'.* Persoonlijk leiderschap is daarmee voor mij onlosmakelijk verbonden met de zorg voor een duurzame toekomst. En dat is nogal een opgave: de uitdagingen zijn complex en veelzijdig. Hoe kunnen we onszelf trainen moedig te zijn te midden van zulke grote vraagstukken? We weten dat een andere manier van leven mogelijk is. Het vergt motivatie, inspiratie en discipline om daarnaar te handelen. En precies dat is waar persoonlijk leiderschap over gaat.

Een houding ontwikkelen waarin we onzekerheid en ongemak verwelkomen, waarin we moed, nieuwsgierigheid en kwetsbaarheid beoefenen en relaties bouwen, omdat ze het leven prettiger maken én omdat we de complexe uitdagingen simpelweg niet in ons eentje op kunnen lossen. We hebben gemeenschap nodig, zoals Finding ROOTS zo prachtig is.

Eerlijke gesprekken

De gesprekken die ik de afgelopen maanden met de studenten heb gevoerd geven mij hoop. Het raakt me als iemand deelt dat zijn zelfvertrouwen is vergroot, of dat ze ook zulke eerlijke gesprekken met hun eigen vrienden en familie willen gaan voeren. Eerlijke, waardevolle gesprekken leiden niet alleen tot inzichten en actie, ze brengen inspiratie, energie en hoop met zich mee. Daarom hierbij mijn uitnodiging aan jullie, lieve lezers, om in deze bijzondere tijden je partner, familielid, buurman of buurvrouw, vriend of vriendin - op gepaste afstand - de vraag te stellen: Wanneer heb jij iets gedaan waar je moed voor nodig had? Wat heb je geleerd van die situatie dat je nu nog bij blijft? En te luisteren naar het verhaal dat volgt. Dat we die verhalen en gesprekken van moed mogen koesteren, zodat we met iets meer wijsheid en compassie de toekomst tegemoet treden. Het gaat ons goed.

Voor meer informatie zie:
www.brightfuturelab.nl en
www.roottorise.nl

Maaike Boumans begeleidt o.a. jongeren in het ontwikkelen van persoonlijk leiderschap.

Seven Generations

Een maatschappelijk project van beeldend kunstenaar en fotograaf Rem van den Bosch (zie pagina 12).

Portretten Haudenosaunee, Native Americans.

Portretten
Zeeuwse jongeren,
Finding ROOTS.

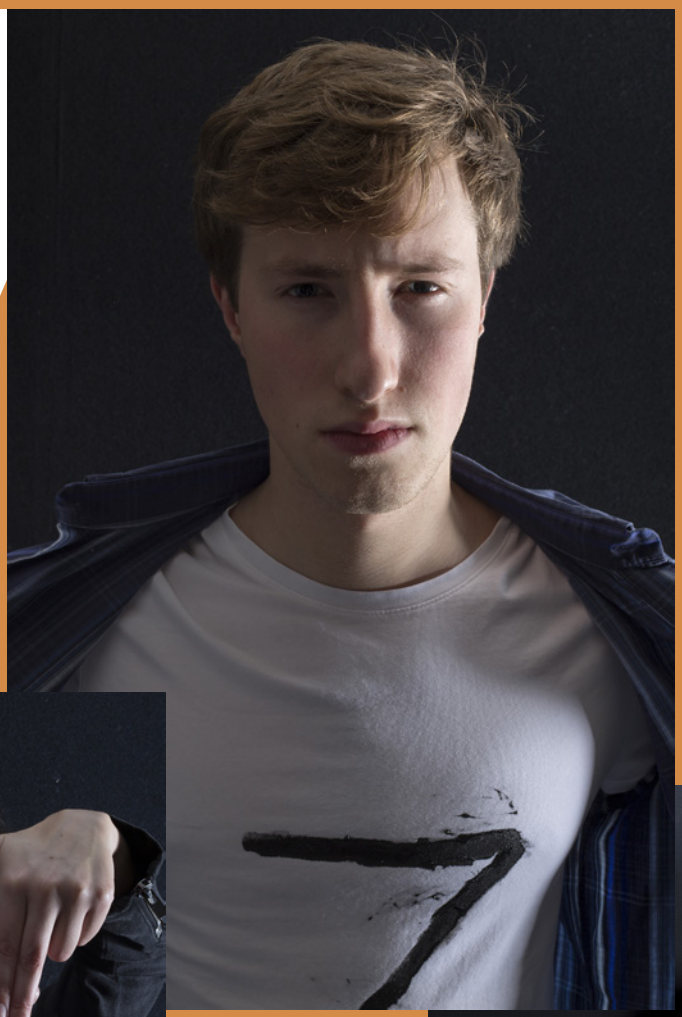

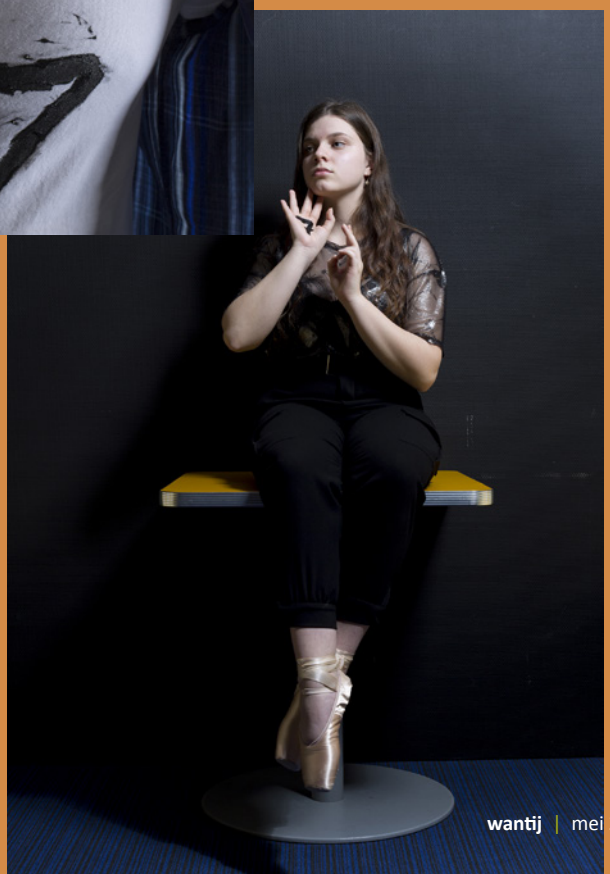

‘Ik zou graag meer aandacht zien voor duurzaamheid in mijn opleiding’

Aan het einde van Finding ROOTS een persoonlijk gesprek met twee van de deelnemende jongeren: Allard Kaempfer en Lara de Smit.

Ira von Harras

Waarom deed je mee aan Finding ROOTS?
Allard: ‘Ik wilde aan mezelf werken, cursussen doen op persoonlijk leiderschap. Dat sluit aan op mijn opleiding Deltamanagement aan de HZ. En ik kreeg er studiepunten voor. Dus dat is mooi meegenomen, als ik eerlijk ben.’

Lara: ‘Mijn lerares Annika Hofstede wees me hierop. Ze merkte dat ik wat extra’s nodig had naast mijn school. Ze vond het bij mij passen. En dat vond ik hartstikke leuk.’

Wat betekent Finding ROOTS nu voor jou?
Allard: ‘Het is een leuke groep jongeren, van dezelfde leeftijd, waarin je jezelf kunt ontwikkelen en vriendschap opbouwt. Ik had een grotere groep verwacht met meer strenge regels. Maar het was echt een klein en veilig groepje.’

Lara: ‘Je leert nieuwe mensen kennen. Het wordt een groot deel van je leven. We spraken veel af. Nu mis ik het wel door de gevolgen van het coronavirus. We zien elkaar nu niet en we zouden nog een mooi afsluitende event organiseren.’

Wat blijft je bij uit het programma?
Allard: ‘De lezingen en cursussen over duurzaamheid, het leiderschapstraject.’

Lara: ‘De vriendschappen en de mensen die je leert kennen en die je anders nooit ontmoet zou hebben. Ik heb veel geleerd, over mezelf en over duurzaamheid. En natuurlijk de expositie #7. Gaaf om jezelf zo groot op de foto aan de muur te zien hangen.’

Welke les was het meest waardevol?
Lara: ‘Ik heb mezelf leren kennen, hoe ik in elkaar steek, wat ik van mezelf vind, hoe ik denk. Daar ben ik heel blij mee.’

Allard: ‘We hadden een opdracht die ging over je grootste angsten. Er werd oprecht geluisterd. Ik kwam daardoor tot hele persoonlijke ontboezemingen. Dat had ik niet verwacht. Kreeg zelf ook mooie feedback van een groepsgenoot. Zo kwam ik veel meer over mezelf te weten.’

Hoe was het om met andere scholen te werken?
Allard: ‘Helemaal oké. Dat maakte geen verschil. We hadden wel een beetje dezelfde leeftijd.’

Lara: ‘Leuk om te zien waar anderen mee bezig zijn. Soms was ik echt de ‘jongste’. Ik was ook nog wel met andere dingen bezig. Het voelde wel heel tof om feedback van anderen te krijgen die iets ouder zijn, maar toch niet je ouders.’

Wat ga je zelf bijdragen aan een duurzame wereld?
Lara: ‘Ik praat nu al vaker met mensen, vrienden, familie, over duurzaamheid en wil laten zien dat het ook anders kan, wat je zelf kunt bijdragen. Ik weet nu waar ik het over heb. Je hebt basiskennis nodig om het goede gesprek te voeren.’

Allard: ‘Het helpt vooral bij mijn studie. Ik kreeg ook een andere kijk op mijn studie, meer uit een bredere hoek en integraal.’

Welk thema van duurzaamheid vind je zelf het meest interessant?
Allard: ‘Ik denk dan aan water, aan zeeniveau en dijken. Klimaatmitigatie heeft vooral mijn interesse. Bij klimaatadaptatie is minder aandacht voor duurzaamheidsmaatregelen. Dat gaat meer over het aanpassen.’

Lara: ‘Ik denk aan het persoonlijk deel. Wat kunnen huishoudens en consumenten allemaal nog verbeteren? Maar ook vooral aan de transportsector waarin nog veel moet gebeuren. Dat komt door mijn opleiding. Management, Transport en Logistiek aan Scalda. Ik zou graag meer aandacht zien voor duurzaamheid

in mijn opleiding.'

Is het lastig om jongeren te betrekken bij duurzaamheid?
Allard: 'Ik denk niet dat het heel lastig is. Jongeren zijn heus wel gemotiveerd. En het HBO verwacht dat je meer doet dan het gewone studieprogramma.'

Lara: 'Dat is op het MBO niet zo. Bijna niemand doet iets extra's na school. Maar in duurzaamheid geïnteresseerde jongeren zijn wel intrinsiek gemotiveerd.'

Wat betekent deelname aan het project voor het vervolg van je studie?
Allard: 'Mezelf positioneren en onderscheiden van de rest. Zo vergroot ik ook mijn kansen op de arbeidsmarkt.'
Lara:' Het geeft meer kansen. Ik wil ook nog HBO doen. Ik wil meer leren. Ik wil van alles wat weten.'

Wat zou je andere jongeren nog willen meegeven?

Allard: 'Haal alles uit je studententijd. Doe wat je leuk vindt, ook aan school gerelateerde dingen, sociaal en educatief!'

Lara: 'Geniet van je leven, ga naar het buitenland. Dit is je kans. Straks zit je vast in opleiding of werk en heb je minder vrijheid. Finding ROOTS was voor mij ook een kans die ik heb gepakt. Het is supertof gelopen. Ik heb het ervaren als een avontuur!'

'Ik weet nu waar ik het over heb, praat vaker met vrienden en familie over duurzaamheid'

Ira von Harras
is directeur van de ZMf.

Allard Kaempfer

Leeftijd: 20
Woonplaats: Vlissingen
Studie: Deltamanagement

Lara de Smit

Leeftijd: 19
Woonplaats: Oostburg
Studie: Management, Transport en Logistiek

Wat betekent een beslissing voor de volgende zeven generaties?

Met kunst zelfbewustzijn creëren. Betrokken zijn bij de staat van de wereld. Dat wil beeldend kunstenaar Rem van den Bosch bereiken als hij met jonge mensen aan de slag gaat. Voorbeeld is zijn recente project 'Seven Generations #7'.

Willem de Weert

Rem van den Bosch

Leeftijd: 45
Woonplaats: Ellewoutsdijk
Beroep: Beeldend kunstenaar en fotograaf

Wereld in bruikleen

De visie van de Haudenosaunee, Native Americans die leven in reservaten op de grens van de V.S. en Canada, is dat wij de wereld slechts in bruikleen hebben en dat bij iedere politieke en maatschappelijk beslissing in ogenschouw moet worden genomen wat dit betekent voor onze kinderen de komende zeven generaties. Voor #7 trok Rem enkele weken door de reservaten van de Haudenosaunee. De vragen van 80 kinderen uit het Nederlandse onderwijs die hij gesproken had, waren leidend voor het tot stand komen van een audiovisueel document. Dat werd begin dit jaar in de nationale opslag voor radioactief afval COVRA in Borssele geëxposeerd. Een gewaagde locatie omdat de bezoekers meekregen 'dat ze goed voor de aarde moeten zorgen'.

Getal 7

Ook de jongeren van Finding ROOTS namen deel aan het kunstproject. Zij gaven zelf expressie aan het getal 7, in bovengenoemde betekenis. Dit werd door Rem geportretteerd. Op de vorige bladzijde staan deze werken afgebeeld. Op bladzijde 10 de portretten van de Native Americans die Rem op zijn reis langs de grens van Canada en de USA gemaakt heeft. Op bladzijde 11 de expressie die de jongeren van Finding ROOTS gaven. Het is de bedoeling dat het project een reis door Zeeland gaat maken, o.a. in de Bibliotheek van Zeeland in Middelburg. Maar de perikelen rond COVID-19 gooien voorlopig roet in het eten.

Voor meer informatie:
www.beeldinzeeland.nl

Willem de Weert is eindredacteur van Wantij.

De Haudenosaunee, Native Americans, bij een herdenking. Foto: Rem van den Bosch.

Foto: Ellen Schoenmakers.

OPINIE

Start van een nieuw tijdperk?

Het huidige tijdperk waarin we leven wordt wel het Antropoceen genoemd. Een tijdperk waarin de Aarde, de atmosfeer en het klimaat de gevolgen ervaren van menselijke activiteit.

Guido Krijger

De maatregelen die worden genomen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, heeft ons tot stilstand gebracht. Een stilstand die veel nare en verdrietige dingen veroorzaakt, direct en indirect. Maar hoe pijnlijk ook: het laat ook zien dat zoveel mensen in de wereld tegelijkertijd aandacht hebben voor iets dat ons allemaal raakt, iets gemeenschappelijks. Blijkbaar zijn we wel in staat om op zeer korte termijn de meeste neuzen dezelfde kant op te krijgen. En ernaar te handelen. We laten even los wat ons afgelopen decennia in de greep heeft gehad: geld verdienen, consumptie, veel reizen en zelfs de economie …

Stiekem hoop ik dat deze periode een stap in het bewustzijn teweegbrengt. Hoe waardevol en nodig het is onze houding (het doen én laten) te laten voortkomen uit een verbondenheid met het grote geheel en ons niet te laten verleiden door de bevrediging op korte termijn en egoïsme. Dat we met zovelen zijn, dat we samen in staat zijn om grote doelen te bereiken die ertoe doen. Uiteindelijk gaat het over liefde. Liefde voor jezelf, voor anderen (over de hele wereld), voor de planten, de dieren … liefde voor het grote geheel, liefde voor onze planeet Aarde.

In een volgende editie van Wantij zou ik graag eens willen reflecteren op deze crisis. Om te zien wat we ervan kunnen leren. Hoe kwetsbaar we eigenlijk zijn, hoe dat komt en hoe we daarop kunnen inspelen. Is er een verband tussen dit virus, de verspreiding ervan en onze houding en omgang met de natuur, onze planeet? Ik ben ervan overtuigd dat de kansen voor een radicale verandering van onze samenleving, groter zijn geworden. In deze periode doen we gedwongen nieuwe ervaringen op en schijnt er licht op zaken die eerder onderbelicht bleven. Wordt er immers niet gezegd dat crises donkere tijden zijn waarin het licht gloort? Wat zou het mooi zijn om uit deze 'wachtstand' op te krabbelen met een nieuwe start. Ik denk aan een sociale en groene wederopbouw, maar ook aan eerste hulp aan de mensen, zeker ook in arme landen, die door corona of het stilleggen van de economie getroffen zijn. Op naar een volgend tijdperk dat gekenmerkt wordt door liefde.

Ook een mening? Reageren? Stuur een email naar wantij@zmf.nl

Guido Krijger
is lid van de Wantijredactie.

Circulair is een kans om dingen mooier en beter te doen

Alex Bruning heeft sinds de middelbare school interesse in circulaire economie. Nadat zijn economie-docent in de klas een aflevering van Tegenlicht had laten zien, schreef hij er zijn profielwerkstuk over. Het onderwerp liet hem niet meer los. Om meer te weten te komen over circulaire economie legde Alex een aantal vragen voor aan Hannah Twigt. Zij is op diverse terreinen actief op dit gebied.

Peter Louwerse

Hoe bent u voor het eerst in aanraking gekomen met de term circulaire economie?
Van jongs af aan keek Hannah met verbazing naar hoe wij als mensen dingen doen en hoe we omgaan met onze omgeving. Massaproductie in het buitenland en het invliegen van producten voor weinig geld uit China. Dat kan toch eigenlijk niet goed zijn. Hoe is dat mogelijk? Als kind dacht ze: 'Er zullen wel mensen over na hebben gedacht.' Toen haar vader, Wim Twigt, volop bezig was met duurzaamheid en circulair denken, zag ze dat de vork anders in de steel zat.

Wat betekent circulaire economie voor u en hoe zou u de term aan een leek uitleggen?
'Circulaire economie is een middel en geen doel. Het gaat om het willen werken aan een vitale leefomgeving, zodat de mens en de natuur samen in harmonie kunnen leven. Het doel is om producten en grondstoffen zo lang mogelijk in de keten te houden op hoogwaardig niveau. Vroeger was dit al het geval. Als we terugkijken naar zo'n vijftig jaar geleden gingen producten generaties lang mee. Circulair denken en leven is dus helemaal geen nieuw begrip.'

Goedkoop en snel

'Vandaag de dag hebben producten helaas een hele andere waarde gekregen: alles moet zo goedkoop en zo snel mogelijk. De hele keten klopt niet; iets dat wij in Europa voor een tientje uit het schap halen, wordt aan de andere kant van de wereld voor een hele andere prijs geproduceerd. Met alles wat daaraan vast zit zoals de arbeidsomstandigheden. Bij circulair denken ga je de volledige keten (opnieuw) bezien en probeert die vitaler te maken. Het is eigenlijk een grote transitie binnen ons ecosysteem waar wij een grote rol in spelen. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan, het zit niet direct in onze aard om te willen veranderen. Niemand moet zich echter verplicht voelen om alles circulair te gaan doen. Zie het eerder als een kans om dingen op een mooiere en betere manier te doen.'

Welke toepassingen ziet u in de industrie, kleine bedrijven en voor particulieren?
'Vooral werken aan een beleid van geen verspilling. De vraag moet niet zijn: wat doen we met ons afval, maar hoe voorkomen we afval? Wat kan ik aan de voorkant anders doen, zodat ik aan de achterkant minder afval overhoud. Dit betekent niet dat we per huishouden perse moeten proberen om maar één afvalzakje per maand vol te maken. Alle stapjes die ons dichter bij een toekomst met minder afval brengen, zijn van belang. Als horeca en kleine bedrijven iets willen veranderen aan hun reststromen, moet er gekeken worden naar de afspraken die met leveranciers gemaakt zijn, bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat ze met minder plastic zitten. Dit kunnen we doen door veel meer in te zetten op lokale samenwerking in Zeeland. Dit gebeurt tegenwoordig al steeds meer met directe afname van goederen bij lokale producenten, bij de boerderijwinkel bijvoorbeeld. Gewoon lekker met je broodzak naar de bakker en je eieren met een hergebruikte eierendoos ophalen bij de boer.'

Verkoop aan huis van lokale producten, Oudelande. Foto: Willem de Weert.

Nieuw- Zeeland

In 2010 is Hannah voor enige tijd op reis gegaan in Nieuw-Zeeland. Daar kwam ze in aanraking met een andere manier van denken, doen en leven. Ze ontdekte dat daar mensen veel meer handelen vanuit hun intrinsieke motivatie om goed om te gaan met hun omgeving, zowel ecologisch als sociaal. Ze begon zich af te vragen hoe we in Nederland daar zover van verwijderd zijn geraakt. 'Het lijkt wel of we geen onderdeel meer uitmaken van de natuur, alsof we erboven staan.' Ze schrok hier van. Nieuw-Zeeland voelde als diep ademhalen. 'Het kan dus wel anders'. Maar in plaats van naar de andere kant van de wereld te verhuizen, besloot Hannah te proberen die manier van denken naar hier te halen. Ze begon in haar eigen omgeving, Wolphaartsdijk, vorm te geven aan haar ideaal: bewust omgaan met de wereld om je heen. Ze startte haar bedrijf Twigt-om en ondernam andere circulaire initiatieven.

Hannah Twigt

Leeftijd: 32
Woonplaats: Wolphaartsdijk
Professies: Projectmanager Circulair Beleven, mede-oprichter Fair & Fabulous, mede-eigenaar adviesbureau Twigt-om, projectleider Land in Zee in het Grenspark Groot-Saeftinghe

Alex Bruning

Leeftijd: 21
Woonplaats: Nijmegen
Studie: Momenteel heroriëntatie op andere studie

Peter Louwerse is lid van de Wantijdredactie.

Vijf jaar Finding ROOTS

Het vergt moed om te leren door te doen

Het jongerenproject Finding ROOTS begon vijf jaar geleden. Imke Elstak en Josephine Pawsey hebben daarbij de deelnemers begeleid. Wat zijn hun ervaringen?

Ira von Harras

Imke: 'Op de eerste plaats waardeerden wij het dat de jongeren zich vrijwillig en spontaan aanmeldden. Het heeft hen ook vaak verrast dat het snel zo persoonlijk werd en dat we met elkaar de diepte ingingen. De inhoud was belangrijk, maar de onderlinge relatie net zo. Er zijn echte vriendschappen ontstaan. Mbo- en Hbo-studenten werden ook gelijkwaardige ontmoetingspartners.'
Josephine: 'Wat leeftijd betreft scheelde ik niet zo veel van de deelnemers. De harde grenzen van leraar versus leerling waren er niet. Natuurlijk heb je als begeleider wel verantwoordelijkheden en doe je je best om een succesvol traject te kunnen geven aan de groep. Maar tijdens bijvoorbeeld de sessies persoonlijk leiderschap, deden we allemaal mee. Dan waren we allen gelijkwaardig in de groep. Dan was ik even niet Josephine 'werknemer van de ZMf', maar Josephine 'leergierig om meer over haar eigen persoonlijk leiderschap te ontdekken'.'
Imke: 'Josephine had een mooie sleutelpositie in deze groep. De jongeren identificeerden zich makkelijker met haar. En zij was al werkzaam in een maatschappelijke organisatie (ZMf). Dát was ook inspirerend voor de jongeren. Dat je jong kan zijn en toch je 'serieuze' bijdrage kan leveren in de maatschappij.'
Josephine: 'Oeh, dat durf ik niet te zeggen, maar ik hoop dat ik ergens heb laten zien dat je dit kan meenemen in je leven, maar ook in je werkveld.'
Imke: 'Om te mogen werken en sparren met Ira als directeur van de ZMf, met wethouders, gedeputeerden en andere bestuurders: dat had veel impact!
Dat de bestuurders zo maar tijd voor hen maakten, betekende dat de jongeren belangrijk zijn. 'Ik mag er zijn, ik doe ertoe.' Bestuurders wilden ook oprecht dat ze meedachten. Dat was een meerwaarde van het programma. Het voelde meer als het echte leven. Je maakte als jongere onderdeel uit van de werkelijkheid, niet als een schoolopdracht!'
Josephine: 'Bij het VernieuwersLAB vroegen alle experts advies van de studenten. Dat vonden ze zo gaaf! Daar groeiden ze van! Finding Roots gaf een glimp van de samenwerkingen in het volwassen echte leven. Alle kaders en grenzen die je in een schoolomgeving hebt, werden weggehaald. De jongeren kregen een realistischer beeld van hoe de samenleving en organisaties werken. Hoe mensen verschillend zijn, en hoe belangrijk ervaring ook is. Dit is ook iets wat ik pas het afgelopen jaar voor mezelf heb ontdekt. Na jaren studeren heb je een boel theoretische kennis vergaard, maar praktijk ervaring, dat is zó waardevol. En ja, dat leer je alleen maar door het te doen. Dat vergt moed.'
Imke: 'Een van de mooiste activiteiten vond ik het bezoek aan de Klimaattop in Parijs in 2015. In zo'n groepsverband als Finding ROOTS durf je dat. Een aantal van onze jongeren kon toen meedoen aan en het notuleren in een top zelf. Ze schoven aan bij een meeting van de World Business for Sustainable Development. Ze hebben

zelfs met Al Gore gesproken. Dat heeft enorm veel indruk op hen gemaakt. Een ander deel van de groep ging met positieve protestborden de straat op en maakte deel uit van een wereldwijde beweging. Dat kon dus allemaal! Dit jaar was het wrang dat we het programma niet af konden ronden zoals we wilden door de coronacrisis. Dat vindt iedereen heel erg jammer.'

'Ze hebben zelfs met Al Gore gesproken. Dat heeft enorm veel indruk op hen gemaakt.'

Ira von Harras is directeur van de ZMf.

Imke Elstak

Leeftijd: 38
Woonplaats: Borssele
Beroep: Consulent Switch bij ZB|Planbureau en Bibliotheek van Zeeland

Josephine Pawsey

Leeftijd: 26
Woonplaats: Middelburg
Beroep: Junior projectleider ZMf

Finding ROOTS

Finding ROOTS is een coproductie van ZB|Planbureau en Bibliotheek van Zeeland / Switch, Scalda, HZ University of Applied Sciences, de jongerendenktank JouwZeeland én de ZMf. Finding ROOTS wordt mede mogelijk gemaakt door de Provincie Zeeland. Het project begon in 2015. Dit jaar rondt opnieuw een groep van zeven jongeren het traject af.

Foto: Seven Generations #7. Rem van den Bosch.

John Beijersbergen: **Natuur met de paplepel ingegoten**

John Beijersbergen (Den Haag, 1946) zwierf al op jonge leeftijd door de natuur. Volgens hem zit dat in de genen. 'Mijn voorvaderen verdienden de kost als duinopzichter of vogelvanger. In mijn jeugd trokken mijn ouders met ons bijna elk weekend de natuur in.'

Willem de Weert

Hij besloot biologie te gaan studeren met 'de ecologie van de kust' als specialisatie. Bij de Provincie Zeeland adviseerde hij Gedeputeerde Staten bij grote landinrichtingsprojecten, o.a. de herinrichting van de zuidkust van Schouwen. Daar ligt nu een duizend hectare groot brak waterlandschap. Hij woont zelf aan de rand ervan.

Sterna

John is ZMf-lid van het eerste uur en al veertig jaar bestuurslid van de Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland én de eindredacteur van Sterna. Dit verzorgde tijdschrift (oplage 1.000 exemplaren) is inmiddels aan de 65ste jaargang bezig. Het blinkt uit in fotografie en verhalen over de flora en fauna op het Zeeuwse en Zuid-Hollande eiland. John redigeert Sterna samen met Ellengard Jense, John Jansen, Jan Baks en Dirk van Straalen. 'We kregen veel positieve reacties op het jubileumnummer Sternart. Dat ging over kunstenaars op Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee en hun relatie met de natuur.'

Veranderingen

Als je al zo lang actief bent in de natuur zie je dingen veranderen. Hij herinnert zich hoe de Zeeuwse wateren in de jaren zeventig 'vogelvrij' waren. Door regulering kwam daar een einde aan. 'Als mensen wel eens klagen dat ze een natuurgebied niet in mogen, raad ik ze aan om actief lid te worden van een natuurvereniging. Dan mag je er wél in, om nestkasten op te hangen bijvoorbeeld.'

Aanwas

Met de natuurvereniging gaat het goed. 'Er is aanwas van vooral dertigers en veertigers. Ik moedig ze altijd aan om lid van een werkgroep te worden. Dat is de kweekvijver voor het bestuur.' John Beijersbergen is ook optimistisch over de jeugd. 'De liefde voor de natuur wordt vaak van ouder op kind doorgegeven.' Hij ziet dat ook bij zijn eigen kinderen. De appel valt niet ver van de boom. 'Mijn zoon werkt bij Staatsbosbeheer en mijn dochter in de zorg, net als mijn vrouw.'

Willem de Weert is eindredacteur van Wantij.

In deze rubriek kijken we terug én vooruit met ZMf-leden. Deze keer John Beijersbergen die op Schouwen woont en daar actief is in de natuurvereniging.

Berichten van de zmf

Koninklijke onderscheiding voor oud-voorzitter ZMf Jan van Seters

Oud-bestuursvoorzitter van ZMf Jan van Seters kreeg eind april een Koninklijke onderscheiding. Van 2006 tot 2016 was hij als bestuurslid een grote steun voor ZMf, door dik en dun. Jan werd gebeld door burgemeester Lonink van Terneuzen over het nieuws van zijn onderscheiding.

Blijf gezond!

We hebben het nog niet eerder meegemaakt, zoals het Coronavirus nu impact heeft op het dagelijks leven. Ongekende tijden dus, die bedreigend en spannend kunnen zijn. ZMf werkt net als iedereen zoveel mogelijk vanuit huis en verzet bijeenkomsten naar later of organiseert ze online. We zitten dus niet stil en blijven te allen tijde bereikbaar via de gebruikelijke kanalen. We wensen iedereen heel veel sterkte. Blijf gezond en zorg goed voor jezelf en voor elkaar.

Thijs Kramerlezing verplaatst naar 2021

Normaal gesproken had de Thijs Kramerlezing dit jaar weer plaatsgevonden. De Thijs Kramerlezing motiveert en inspireert voor een mooi en duurzamer Zeeland. Vanwege het coronavirus wordt het symposium verplaatst naar het voorjaar van 2021. Nadere datum en locatie wordt nog bekend gemaakt. (Normaliter had Wantij integraal verslag gedaan van de lezing. Door het uitstel verschijnt de eerste Wantij van 2020 daarom wat later dan oorspronkelijk gepland.)

Algemene Ledenvergadering ZMf

Op 23 juni aanstaande staat de eerste Algemene Ledenvergadering van ZMf gepland. De maatregelen rondom het coronavirus vragen mogelijk nog aanpassingen aan de opzet van deze bijeenkomst. Het bestuur en het team van ZMf overlegt nog over de precieze aanpak ervan. Leden ontvangen nog een persoonlijke uitnodiging.

advertorial

De Natuur- en Milieufederaties zetten zich in voor een duurzame en gezonde wereld. Samen met mensen, bedrijven en overheden willen zij het verschil maken met schone energie, mooie natuur en gezond voedsel. De Natuur- en Milieufederaties ontvingen sinds 1996 een bijdrage van € 39,6 miljoen van de Nationale Postcode Loterij.

Deelnemers van de Postcode Loterij: bedankt! Dankzij u kunnen wij de Natuur- en Milieufederaties en 94 andere organisaties financieel ondersteunen. En dankzij u groeide dit Nederlandse loterij-initiatief uit tot de grootste fondsenwerver ter wereld – er werd al ruim € 7 miljard aan goede doelen geschonken. **Samen voor een betere wereld: postcodeloterij.nl**

18+ Speel bewust

Dankzij u.

NATIONALE POSTCODE LOTERIJ

DE VOETAFDRUK

2,5 ha

Laag is voor Jolien nog niet laag genoeg

Toen bij haar opleiding aan de Hogeschool Zeeland de mogelijkheid voorbij kwam om deel te nemen aan Finding ROOTS, greep Jolien Vinke die kans aan. Duurzaamheid is voor haar een manier van leven.

Gerda Spaander

Dat werd duidelijk in haar lage score, voor Nederlandse begrippen dan. Want hoe laag die met 2,5 ha ook is, hij ligt hoger dan waar een gemiddelde wereldburger recht op heeft, en dat steekt Jolien toch een beetje. Laag is voor Jolien nog niet laag genoeg.

Jolien Vinke

Leeftijd: 21
Woonplaats: Terneuzen
Studie: Tourism Management

Dilemma's

Bij het invullen van de voetafdruk komen er dilemma's naar voren. Ze at al vegetarisch, maar toen ze meedeed aan een veganistische challenge van 10 dagen, kostte dat haar toch moeite. Niet zozeer in het vermijden van melk, kaas en eieren. 'Ik vond het vermoeiend steeds op etiketten te moeten kijken of er toch niet iets dierlijks in een samengesteld product zit, wat vaak het geval blijkt. En dat het betere vaak duurder is, dat is lastig met een studentenbudget.'
Vliegen is een ander dilemma. Ze heeft al heel wat van de wereld gezien. Andere culturen boeien haar. Dat vliegen niet erg duurzaam is, beseft ze wel. De verre vakanties vergrootten wel haar bewustzijn. 'Het is onrechtvaardig dat wij hier veel meer van de wereld gebruiken dan mensen in veel andere landen. We kunnen niet eindeloos zo doorgaan, alles komt ergens vandaan en raakt op. Daar is nog te weinig bewustzijn over, vind ik.'

Ontwikkeld

Ze heeft haar hang naar duurzaamheid van huis uit meegekregen en zelf verder ontwikkeld. Een goede voedingsbodem voor Finding ROOTS? 'Inderdaad. Het sprak me aan dat een gemixte groep jongeren, van verschillende opleidingen, zich zou verdiepen in duurzaamheid. En dan niet alleen door als een spons informatie op te nemen, maar ook naar lezingen te gaan, trainingen te volgen, zelf projecten op te starten en te discussiëren. Ik heb nog steeds het gevoel dat veel mensen zich niet erg bewust zijn van duurzaamheid. Nu met corona wordt dat ook zichtbaar: je denkt dat alles goed geregeld is, maar uiteindelijk zijn we als samenleving vrij onstabiel. De ratrace waar veel mensen in zitten, valt weg. Plots staan we een stuk dichter bij de natuur. Mensen gaan wandelen, de Himalayatoppen worden van veraf zichtbaar en er worden vissen gezien in de daarvoor troebele wateren van Venetië.'

Jolien wil dit ook graag meenemen in haar studie Toerisme. 'Omdat toerisme een bedrijfstak is die hoog op de lijst van vervuilers staat, wil ik later werken op een plaats waar men wél rekening houdt met duurzaamheid en ecologie.'

Gerda Spaander is medewerker van de Wantijredactie.